

SKYRYBA

1. SKIRIAMIEJI ŽENKLAI IR JŲ REIKŠMĖS

Rišlioje kalboje žodžiai jungiami į tam tikras atkarpas – žodžių junginius, žodžių grupes, sakinius. Rašomojoje kalboje tokias atkarpas vieną nuo kitos skiria grafiniai skiriamieji ženklai, kurie vartojami pagal tam tikrus dėsnius ir taisykles. Jų vartojimas gali būti nusakomas dviem veiksmažodžiais: ženklai dedami arba ženklai rašomi. **Skiriamųjų ženklų vartojimo taisyklių visuma yra skyryba.**

Paprastame rašte vartojami šie skiriamieji ženklai: taškas (.), kablelis (,), brūkšnys (–), klausukas (?), šauktukas (!), daugtaškis (...), kabliataškis (taškas kablelis) (;), dvitaškis (:), kabutės („“), skliausteliai (). Vieno ženklo reikšmę turi kartu esantis kablelis ir brūkšnys (, –). Vartojamos ir kitokios ženklų kombinacijos, pvz.: ?! ?!. !.. ?.. Kai kurie ženklai, pavyzdžiui, šauktukas ir klausukas, gali būti skliausteliuose.

Skiriamieji ženklai vartojami kalbos atkarpoms atskirti arba išskirti iš abiejų pusių ir yra dedami sakinio gale arba viduje. Atskiriamieji ženklai yra: taškas, klausukas, šauktukas, daugtaškis, kabliataškis ir dvitaškis. Taškas skiria tik sakinius. Klausukas, šauktukas ir daugtaškis gali būti ir sakinio viduje, ir pabaigoje, kabliataškis tik sakinio viduje, dvitaškis beveik tik sakinio viduje. Kableliai, brūkšniai ir kartu einantys kableliai su brūkšniais vartojami žodžiams, jų grupėms ar sakinio dėmenims (sudėtinį sakinį sudarantiems vientisiniams sakiniams) atskirti arba išskirti. Jie būna tik sakinio viduje. Poriniai ženklai – kabutės ir skliausteliai – yra tik išskiriamieji.

Skiriasi ir intonacinės ženklų reikšmės – vieni yra neutralūs, kiti turi pabrėžiamąją ar emocinę reikšmę. Neutralūs ženklai yra: taškas, kablelis, kabliataškis, dvitaškis, kabutės ir skliausteliai. Ryškia intonacinę reikšmę turi šauktukas, brūkšnys ir kartu esantis kablelis ir brūkšnys. Klausuko ir daugtaškio reikšmė yra pusiau intonacinė.

2. TAŠKAS

Taškas yra neutralus sakiniams skirti vartojamas ženklas.

2.1. **Taškas dedamas tiesioginio sakinio gale**, pvz.:

Brėško. Kas valandą tamsiau darėsi. Dvejetas mažučių vaikų, prisikišusių prie apšalusio langelio, žiūri į taką, ar neužjuoduos motulė grįždama. (L. P.)

2.2. **Taškas dedamas po neryškios skatinamosios reikšmės sakinio, pasakomo ramiu balsu**, pvz.:

1. *Nesirūpink, brolužėli, parvedęs vargo mergelę.* (J.) 2. *Sėskis pusryčių nespoksojęs.* (K. B.) 3. *Eitum jau gulti, seneli.* (r.)

2.3. **Taškas dedamas po prijungiamojo sakinio, kurio pagrindinis dėmuo yra teigimo reikšmės, o šalutinis dėmuo – netiesioginis klausimas**, pvz.:

1. *Visi sušoko klausti, kas atsitiko.* (J. Blč.) 2. *Tėvas žino, į kurią lauką reikia sėti.* (Ž.) 3. *Dabar jis galvoja, kas čia bus.* (tts.)

P a s t a b a. Knygose, laikraščiuose, dokumentuose, lentelėse po antraščių taškas nededamas. Po izoliuotų sakinių taškas nededamas reklamoje, plakatuose, užrašuose.

3. KLAUSTUKAS

Klaustukas yra tiesioginio klausimo ženklas. Sakinio gale jis atstoja ir tašką.

3.1. Klaustukas rašomas po klausiamojo sakinio, pvz.:

1. *Ar girdėjai pilną džiazgsmo laisvės dainą?* (J. J.) 2. *Ko jūs čia susirinkote ir laukiate?* (J. B.) 3. *Vis tą pačią knygą tebeskaitai?*

P a s t a b a . Po antraščių, kurios turi klausiamojo sakinio formą, bet nereiškia tiesioginio klausimo, klaustukas nededamas, pvz.: 1. *Kaip Jonelis raides pažino* (Ž.) 2. *Kodėl gegutė neperi savo vaikų* (tts.)

Po antraštės, reiškiančios tiesioginį klausimą, dedamas klaustukas, pvz.: 1. *Slapyvardis ar slapyvardė?* 2. *Ar tu matei?*

3.2. Klaustukas dedamas po sujungiamojo sakinio, kai nors vienas jo dėmuo yra klausiamasis, pvz.:

1. *Brukamas biurokratinis žargonas, o paskui stebimės: kodėl prastėja visuomenės kalba?* 2. *Imk knygas ir eik, ko dar lauki?* 3. *Ką tu man duosi, aš tau duoklę sumokėsiu?* (tts.)

3.3. Po prijungiamojo sakinio klaustukas dedamas tada, kai klausimo reikšmę turi pagrindinis dėmuo, pvz.:

1. *Ar žinot, vaikai, ką man šitoji lazda primena?* (J. B.) 2. *Ar nori, kad papasakočiau negirdėtą neregėtą pasaką?*

P a s t a b a . Jei prijungiamajame sakinyje klausimo reikšmę turi tik šalutinis dėmuo, klaustukas gali būti padėtas tik tada, kai klausimas ypač pabrėžiamas, pvz.: *Pasakyk, mamute, kas gi tie linai?* (S. N.)

3.4. Klaustukas dedamas po atskirų klausiamųjų žodžių ar pasakymų, pvz.:

1. *Papildiniai atsako į klausimus: ko? kam? ką? kuo?* 2. *Karalius užminė mįslę: kas yra mieliausia? kas yra greičiausia? kas yra riebiausia?* (tts.)

3.5. Po klausiamojo tiesioginės kalbos sakinio prieš autoriaus žodžius dedamas klaustukas ir brūkšnys, pvz.:

1. – *Mergele sesele, ko taip dūsauji?* – *klausia laumės.* (P. C.) 2. – *Na, kas gi dabar tau?* – *nustebo tasai.* (V. K.) 3. – *Tai ir tavasis išėjo?* – *priekaišto balsu tarė Damulienė.* (J. B.)

4. ŠAUKTUKAS

Šauktukas yra intonacinis ženklas, dedamas po šaukiamai pasakomų ir ryškią emocinę reikšmę turinčių sakinių ar žodžių. Sakinio gale šauktukas atstoja ir tašką.

4.1. Šauktukas dedamas po ryškios skatinamosios ar ryškios emocinės reikšmės sakinio, pasakomo pakiliu balsu, pvz.:

1. *Meskite greičiau darbą ir eikite čia!* (J. B.) 2. *Tik į darbą greičiau! Tik mylėkim karščiau! Tik, vyrai, pajudinkim žemę!* (M.) 3. *Vaikeli gi tu mano, sušalsi!* (J. B.) 4. *Bet kaip gražiai jis rašo!* (J. P.) 5. *Kur tik jis nėra buvęs!* (V. M.-P.)

4.2. Šauktukas dedamas po sudėtinio sakinio, jei nors vienas jo dėmuo yra ryškios skatinamosios reikšmės ar pasakomas pakiliu balsu, pvz.:

1. *Kaip būtų gera, kad nereikėtų dalyvauti šiame triukšme tarp svetimų žmonių!* (V. M.-P.) 2. *Ko jis laukė šio laiko nevedęs, būtų beturįs šeimninę!* (Ž.) 3. *Rašyba – ne pirštinės: kas metai jos mainyti negalima!* (K. Bg.)

4.3. Šauktukas dedamas po šaukiamai pasakomo ir emocinę reikšmę turinčio kreipinio, jaustuko, teigimo ar neigimo žodžio, pvz.:

1. *Tėte! Tu pamiršti, kad baudžiatavos nebėr!* (V. M.-P.) 2. *Ne! Aš tavęs nepažįstu!* (A. V.) 3. *Taip! Mūsų kova šventa!* 4. *O! Ir Veronika parėjo!* (A. V.) 5. *Alio! Jums skambina iš mokyklos.*

P a s t a b a . Po jaustukų ir kreipimosi žodžių, kurie skelbimų ar laiškų pradžioje rašomi atskira eilute, šauktukas dedamas ir tada, kai šaukiamosios ar emocinės reikšmės jie neturi, pvz.: 1. *Dėmesio!* 2. *Konferencijos dalyviams!* 3. *Gerb. Redaktoriau!*

4.4. **Šauktukas gali būti dedamas po emocinę reikšmę turinčių sveikinimo žodžių ir linkėjimų**, pvz.:

1. *Sveiki atvykę!* 2. *Laimingos kelionės!* 3. *Labas rytas!*

4.5. **Po žodžių, pasakomų su ryškiu emociiniu atspalviu, šauktukas dedamas ir sakinio viduje, t. y. ten, kur tolesnis tekstas rašomas mažąja raide**, pvz.:

1. *Juodais kraujais aptekusiam sapne kažkas man šaukė: karas! badas! maras!* (E. M.) 2. *Ak, Dočy! Dočy! tu mūsų klausyt nenorėjai, kad tavo mes visi viernai gaudendami barėm!* (K. D.) 3. *Deja! ir mirtis kažį kur paliko!* (B. S.)

4.6. **Kai norima ypač pabrėžti sakinio emociingumą, po sakinio dedami trys šauktukai**, pvz.:

1. *Bravo, teisingai, sutinkame, sutinkame!!!* (V.) 2. *Kaip prigimtis gali aprėpti tokią niekšybę!!!* (J. G.)

4.7. **Po šaukiamai ir emociingai pasakomų klausimų dedamas klaustukas ir šauktukas**, pvz.:

1. *Tai tu taip atsimoki už mūsų gerą širdį?!* (V.) 2. *Vai jūs, žmonės, pikti žmonės, kam jūs nukankinot Arą, visų arų Arą?!* (V. K.)

4.8. **Po šaukiamojo tiesioginės kalbos sakinio ar žodžio prieš autoriaus žodžius dedamas šauktukas ir brūkšnys**, pvz.:

1. – *Dievuli, kiek čia turto!* – *stebėjosi kaimynai.* (V.) 2. – *Stok! Stok!* – *suriko keleiviai.* (J. Blč.) 3. – *Ne! ne! ne!* – *šaukė vaikai.* (Ž.)

5. DAUGTAŠKIS

Daugtaškis yra nebaigtos minties ar jos pertrūkių žymimasis ženklas. Sakinio gale jis atstoja ir tašką, o sakinio viduje – kablelį.

5.1. **Daugtaškis dedamas po sakinių, kuriais pasakoma nebaigta mintis, minties pertrūkiai ar staigūs perėjimai nuo vienos minties prie kitos**, pvz.:

1. *Tai nors kerdžių pakelk. Viešpatie, po avižas...* (A. V.) 2. *Tavo visas protas iš knygy, o jo pažiūros savos, iš galvos, iš širdies...* (V. K.) 3. *Taip, žinoma... Nelaimė... Privalom viens kitam padėti...* (Just. M.)

5.2. **Daugtaškiu žymimi ir sakinio viduje esantys staigūs minties pertrūkiai ar netikėti posūkiai, nutylėjimai ar po stabtelėjimo pasakyti žodžiai**, pvz.:

1. *Kitas vėl žioplys... varvink čia seilę... nematai, kad laikas girdytis?* (Ž.) 2. *Mykoliuk... ačiū tau už skripkavimą... ačiū... labai ačiū...* (V.) 3. *Labiausiai laukiama radijo laida yra... orų prognozė.*

5.3. **Daugtaškis dedamas, norint parodyti nebaigtą mintį ar skaičiuojamųjų daiktų eilę**, pvz.:

1. *Tada buvo dainuojama dainelė: „Lietuvi, laikyk liežuvį...“* 2. *Rudenį į šiltesnius kraštus išskrenda gandrai, gervės, pempės, varnėnai...* 3. *Prielinksniai ant, nuo, be... reikalauja kilmininko linksnio.*

5.4. **Daugtaškiu žymimos praleistos cituojamo teksto vietos**, pvz.:

1. *Keldamas aikštėn literatūrinės kalbos negeroves, Būga pabrėždavo, jog „gražios taisyklingos kalbos reikia ieškoti... mūsų liaudyje“.* (A. Sb.) 2. *Baltušio kalboje yra daug gyvų liaudies kalbos žodžių, pavyzdžiui: „...žmogus atrišo jas ir įmetė rogiugalin, ...savųjų šeimyniškių rankos popalaidės, ...kerdžius botagu per pakinklius užgelnijo“.* (r.)

P a s t a b a . Praleistas teksto vietas žymintis daugtaškis gali būti rašomas su laužtiniais skliaustais, pvz.: *„O mūsų tėvų kalba yra labai sunkiai išlaikyta <...>, todėl būtumėm visai menki padarai, jei jos kaip reikia negerbtumėm“.* (J. Blč.)

5.5. **Po nebaigtą mintį reiškiančio klausiamojo sakinio dedamas klaustukas ir daugtaškis, o po šaukiamojo sakinio ar žodžio – šauktukas ir daugtaškis, pvz.:**

1. *Pone Jėzau... o kas čia?..* (V.)
2. *O kokia paslaptinga ir poetiška man buvo toji naktis!..* (A. V.)
3. *Jūra, jūra!.. aš myliu!* (S. N.)

5.6. **Po nutrauktą mintį pasakančių tiesioginės kalbos žodžių prieš autoriaus žodžius dedamas daugtaškis ir brūkšnys, pvz.:**

1. – *Dievulėliau mano, taip buvo ramu, taip buvo gera, ir dabar... – nebaigė ir sunkiai atsiduso.* (V. K.)
2. – *Kiek ponų... kokie gražūs... – šnibždėjo apsilbaususi.* (J. B.)

5.7. **Po tiesioginės kalbos žodžių prieš brūkšnį daugtaškis gali būti sulietas su šauktuku ar klaustuku, pvz.:**

1. – *Tau važinėti, važinėti!.. – rėkia ji nesavu balsu.* (J. B.)
2. – *Tai gal dar kartą?.. – nedrąsiai pridėjo Narbutas.* (V.)

6. KABLELIS

Kablelis yra paprasčiausias ir neutraliausias sakinio viduje dedamas ženklas, vartojamas įvairioms sakinio atkarpoms atskirti arba išskirti iš abiejų pusių.

6.1. **Kableliais atskiriamos viena nuo kitos vienaarūšės sakinio dalys.**

6.1.1. **Skiriamos vienaarūšės sakinio dalys, kai tarp jų nėra jungtuko, pvz.:**

1. *Kvėpėjo išplautos grindys, žolynai, vaškas.* (H. Č.)
2. *Miškas užia, verkia, gaudžia.* (M.)
3. *Vilnius augo iš karo, iš ugnies, iš pelenų.* (K. Br.)
4. *Stogas senas, žolėmis ir samanomis apžėlęs, kepurnomis suaugęs.* (V. K.)

P a s t a b o s . 1. Pasikartojantys tie patys ar panašios reikšmės žodžiai, vartojami įspūdžiui sustiprinti, vienaarūšėmis sakinio dalimis nelaikomi, todėl kablelis tarp jų nededamas, pvz.: 1. *Pagiryje stovėjo maža maža (labai maža) trobelė.* (r.) 2. *Tai dūzgė byzgė du bitinėliai margame dobilėly.* (tts.) 3. *Dieną naktį (visą laiką) dundėjo plentas.* (r.) 4. *Toli toli (labai toli), girdžiu, varpai suskambo.* (B. B.)

Kai tie patys žodžiai pabrėžiami kiekvienas atskirai ir tarp jų daroma pauzė, jie vienas nuo kito skiriami kableliu, pvz.: 1. *Bėkim, bėkim – dangus griūva.* (tts.) 2. *Užaugo beržutis lankoj, lankoj, klestėjo šakutės žalioj, žalioj.* (tts.)

2. Neskiriami du greta einantys žodžiai, kuriais pasakomas apytikslis ko nors kiekis, pvz.: 1. *Už dvejeta trejeta kilometrų nuo jų buvo kapų rimtis.* (V.) 2. *Per dvejus trejus metus viską prašvilptų.* (J. P.)

3. Vienarūšiais nelaikomi ir vienas nuo kito neskiriami pažyminiai, kurie rodo ne tuo pačiu pagrindu iškeltas ypatybes, pvz.: 1. *Priekyje raitėsi ilgas užminuotas kelias.* (E. M.) 2. *Iš tiesų vyresnioji Balsytė audė puikius aštuonnyčius rankšluosčius.* (V. M.-P.) 3. *Pirkome sausų beržinių malkų.* (r.)

4. Koku nors bendru pagrindu sugretintos ir su pauze pasakomos skirtingos sakinio dalys darosi panašios į vienaarūšes ir gali būti skiriamos viena nuo kitos, pvz.: 1. *Jis tučtuojau, neatsikalbėdamas (vadinasi, klusniai) pildydavo kiekvieną prievaizdo reikalavimą.* (V. M.-P.) 2. *Bet nutekėjo į gerą vietą, už gero žmogaus (vadinasi, gerai, laimingai).* (Ž.)

6.1.2. **Skiriamos vienaarūšės sakinio dalys, kai tarp jų yra priešpriešinis jungtukas o, bet, tačiau, tik ir nuolaidos jungtukas nors..., pvz.:**

1. *Žygiais, o ne žodžiais mes Tėvynę mylim.* (S. N.)
2. *Tada jis perėjo į kalvę, bet ir ten nesurado sau vietos.* (K. B.)
3. *Klausimas jam pasirodė įdomus, tačiau neaiškus.* (V. M.-P.)
4. *Šmūkstelėjo į girių ne takais, tik stačiai į šlaitą.* (V.)
5. *Petras ilgai dar stovėjo užtirpęs vietoje ir žiūrėjo plačiomis prieš save, nors nieko nematė.* (Ž.)

6.1.3. **Skiriamos vienaarūšės sakinio dalys, kai prieš kiekvieną kartojamas tas pats jungtukas ir, ar, arba, nei, tai, tiek..., pvz.:**

1. *Jis buvo tokis galingas, jog klausė jo ir saulė, ir vėjas, ir žvaigždės, ir debesys.* (V. K.) 2. *Ar laiminga, ar varguose, visados tu miela.* (M.) 3. *Dabar tu arba nieko, arba viską žinai.* (K. Br.) 4. *Nelinksmina jos nei gintaro dvarai, nei turtai, net aukso žuvelės.* (V. K.) 5. *Šeiminkas žvilgčiojo tai į mane, tai į Petrą.* (r.) 6. *Jis gyvena mieste tiek žiemą, tiek vasarą.*

P a s t a b o s . 1. Prieš pirmąjį iš kartojamų jungtukų kablelis nededamas.

2. Kai vienuose sakinio dalis jungiantis jungtukas *ir, ar, arba, bei* nekartojamas, kablelio prieš jį nededame, pvz.:
1. *Vakar ir užvakar buvo gražus oras.* 2. *Už tai davė man stiklo batus, sviesto brylių ir popieriaus švarką.* (M. V.)
3. *Budėti ateis Jonas arba Petras.* 4. *Nuskyniau obuoliuką, baltą bei raudoną.* (tts.)

3. Poromis sujungtos vienuose sakinio dalys viena nuo kitos neskiriamos, bet kablelis dedamas tarp atskirų porų, pvz.: 1. *Obelys ir kriaušės, vyšnios ir slyvos yra vaismedžiai.* 2. *Buvo jų ir didelių ir mažų, ir senų ir jaunų.*

4. Kablelis nededamas prieš kelis kartus pavartotą jungtuką, kuris jungia skirtingas sakinio dalis, pvz.: *Pasiemiau pjūklą ir kirvį* (jungia du papildinius) *ir išėjau* (jungia du tarinius) *į mišką malkų kirsti.*

5. Jungtuką *arba* reikia skirti nuo jungiamojo žodžio *arba*, kuris vartojamas su aiškinamosios reikšmės sakinio dalimi ir kartu su ja išskiriamas kableliais, plg.: *Šį paveikslą pasikabinsiu svetainėje arba miegamajame* (kuriame nors iš jų) ir *Svetainėje, arba salone* (kitaip sakant, salone), *kabėjo gražus paveikslas.*

6.1.4. Skiriamos vienuose sakinio dalys, kai jas jungia poriniai jungtukai kad... tai, jei... tai, kaip... taip ir, ne tik... bet ir, pvz.:

1. *Kad kartais jis vargdieniui duodavo graši, tai tuo tris naktis dėl to miegot negalėjo.* (K. D.)
2. *Sušauksiu visus debes – jei bus, tai bus matę.* (tts.) 3. *Kaip vakar, taip ir šiandien lijo visą dieną.*
4. *Mokiniai turi būti ne tik darbštūs, bet ir drausmingi.*

6.2. Kableliais iš abiejų pusių išskiriamos sakinio dalys, kurios paaškina ar patikslina prieš jas einančias sakinio dalis.

6.2.1. Išskiriama vietos, laiko ar būdo aplinkybė, patikslinanti prieš ją einančią kitą vietos, laiko ar būdo aplinkybę, pvz.:

1. *Užuožeriuose, mūsų sodyboje, nuo senų laikų perėjosi gandrai.* (A. V.) 2. *Elenytė iš tolo, iš už šimto mylių, išgirdo devynių kumelių žvangimą.* (tts.) 3. *Kitąsyk, labai seniai, gyveno vienas žmogus.* (tts.)
4. *Vakare, temstant, Saliutė viena išslinko į pakluonę.* (J. P.) 5. *Antradienį, gegužės 16 d., važiuojame į teatrą.* 6. *Tyliai, be žodžio, padavė ranką.*

P a s t a b o s . 1. Taip skiriami geografiniai pavadinimai, pvz.: *Esu gimęs Kretingos rajone, Barzdžių kaime.* Tačiau nesuderintas dalis turintys pavadinimai neskiriami: *Esu gimęs Kretingos rajono Barzdžių kaime.*

2. Neskiriama aplinkybė, kuri yra artimai susijusi su prieš ją einančia tokia pat aplinkybe, bet jos netikslina, pvz.:
1. *Gešiai sėdėjo kieme ant savo skrynios kaip užmušti.* (V.) 2. *Mes vaikštinėjom palei didelį namą prie pat vieškelio...* (J. Mk.)

3. Prieš pažymimąjį žodį einantys pažyminiai, nors ir patikslina vienas kitą, dažniausiai tik atskiriami vienas nuo kito, pvz.: 1. *Ir visa tai jis padarė šalia kitų, pagrindinių savo darbų.* 2. *Naujas, iki šiol visai jam svetimas vidaus balsas ėmė gundyti.* (V.)

6.2.2. Išskiriami po pažymimųjų žodžių einantys ir jų reikšmę aiškinantys priedėliai, pvz.:

1. *Trys broliai, karžygiai jauni, žemelėj guli.* (S. N.) 2. *Vincas Krėvė, žymus lietuvių rašytojas, gimė 1882 metais.* 3. *Ir atjojo bernužėlis, baltas, gražus dobilėlis.* (tts.) 4. *Šitame liūne ir nugrimzta Vincas Kaniava, darbštuolis, pasiryžėlis.* (r.)

P a s t a b o s . 1. Po pažymimojo žodžio einantys neišplėsti su pažymimuoju žodžiu artimai susiję meniniai ar rūšį nusakantys priedėliai kableliais neskiriami, pvz.: 1. *Saulė močiutė kraitelį krovė, mėnuo tėvelis dalelę skyrė.* (tts.) 2. *Ir qžuolas milžinas ošdamas pritaria lietuvių dainai.* (I. S.) 3. *Sodams daug žalos pridaro vabzdžiai kenkėjai.* 4. *Nervų ligas gydo gydytojai neurologai.*

2. Neskiriami priedėliai, kurie eina prieš pažymimąjį žodį, pvz.: 1. *Daugel linksmų pavasarių pragyveno senis Juozas.* (L. P.) 2. *Mūsų kaimynas Mataušas vėl tokį atsitikimą pasakojo.* (J. B.) 3. *Žymus lietuvių rašytojas Vincas Krėvė gimė 1882 metais.*

3. Tarp vardo ir pavardės arba tarp pavardės ir vardo kablelis paprastai nededamas, pvz.: 1. *Kastulis Narvilas į Vilnių atvažiavo naktį...* (V.) 2. *Šmukštaro tikroji pavardė buvo Navikas Jonas.* (A. V.)

6.2.3. Išskiriami įvardžių ir būdvardžių reikšmę aiškinantys daiktavardžiai, būdvardžiai ir dalyviai, pvz.:

1. *Mes, mergelės, savo tarpe drąsesnės.* (V.) 2. *Mes, protingi, negavom ugnies, o tu, kvailys, gausi.* (tts.) 3. *Tai ji, nelauktoji, pro šalį mums prašliaužė.* (S. N.) 4. *Vyriausiajam, Pranukui, eina dešimti meteliai.* (V. M.-P.)

6.2.4. Aiškinamosios reikšmės sakinio dalis, su prieš einančia sakinio dalimi sujungta jungiamaisiais žodžiais arba, kaip antai, būtent, tai yra (t. y.), pavyzdžiui (pvz.), vardu, pavarde, ypač, atseit, destis, dabar..., kableliais išskiriama kartu su jungiamaisiais žodžiais, pvz.:

1. *Beletristika, arba grožinė literatūra, padeda mums pažinti gyvenimą.* (r.) 2. *Kai kurie gyvuliai, kaip antai šuo, tiesiog stebina savo prieraišumu.* (r.) 3. *Su tikrove, būtent su gamtos reiškiniiais, yra susiję ir fantastiškieji pasakojimai.* 4. *Pagrindinės sakinio dalys, tai yra veiksnys ir tarinys, sudaro sakinio pagrindą.* 5. *Netoli nuo Lenkimų gyvena išmintingas žmogus, pavarde Malonė.* (M. V.) 6. *Laukuose, ypač prie upelio, vasarą visiems malonu.* 7. *Ligi susirinkimo, atseit dešimtos valandos, buvo daug laiko.* (r.) 8. *Sodiškiai, labiausiai moterys, šnibždėjo kaip vėžiai krepšyje.* (Ž.) 9. *Severja, dabar jau marti, užrišo Mykoliukui pačią gražiausią juostą.* (V.)

P a s t a b o s . 1. Po jungiamųjų žodžių prieš priedėlį ar aplinkybę kablelis nededamas.

2. Nuo kitų jungiamųjų žodžių skiriasi jungiamasis įterptinis žodis *pavyzdžiui (pvz.):* po jo prieš aiškinamąją sakinio dalį dedamas kablelis, pvz.: *Kai kurie gyvuliai, pavyzdžiui, šuo, stebina savo prieraišumu.* Po jungiamojo įterptinio žodžio *pavyzdžiui (pvz.)* dedamas ne kablelis, o dvitaškis, jei iliustracinis pavyzdys yra sakiny: *Po klausiamojo sakinio rašomas klausukas, pvz.: Ko gi tau dar reikėjo?* (Dėl skiriamojo ženklo tarp jungiamųjų žodžių ir po jų einančių kelių priedėlių žr. 8.1.2.)

3. Jungiamųjų žodžių turintys tariniai ir pažyminiai nuo prieš einančių tokių pat sakinio dalių gali būti tik atskiriami, pvz.: 1. *O aš vis tebegulėjau, t. y. tebesėdėjau lovoje.* (I. S.) 2. *Nesunku kirčiuoti paprasčiausios, t. y. pirmosios kirčiuotės žodžius.*

6.3. Kableliais skiriami po pažymimųjų žodžių einantys derinamieji pažyminiai.

6.3.1. Skiriami po pažymimųjų žodžių einantys išplėstiniai (priklausomų žodžių ar priklausomą šalutinį sakinį turintys) derinamieji pažyminiai, pvz.:

1. *Jis rado obelį, pilną labai gražių obuolių.* (tts.) 2. *Rasa, o gal ašaros byra ant laukų, nykiai atlapų.* (K. Br.) 3. *Aišškiai girdėjau romų, bet ryškų tėvo balsą, šaukiantį mane vardu.* (J.) 4. *Tada jauniausias brolis, kvailėliu visų vadinamas, išėjo jų ieškoti.* (tts.) 5. *Po tuo qžuolu gyveno senelis, tokis senas, jog seniausi žmonės negalėjo atsiminti, kada jis buvo jaunesnis.* (V. K.)

P a s t a b o s . 1. Prieš pažymimąjį žodį einantys derinamieji pažyminiai kableliais neskiriami, pvz.: 1. *Aplinkui ji marguliavo javais apsėti laukai.* 2. *Vėjo genami debesys lėkė dangumi.* (r.) 3. *Jau žydi prie kelio augančios ievos.*

2. Išplėstinės būdvardinės ar dalyvinės sakinio dalys, turinčios ir pažyminio, ir aplinkybės reikšmę, kableliais skiriamos ir prieš pažymimąjį žodį, pvz.: 1. *Visų prikišamas, visų persekiojamas* (Kadangi buvo visų prikišamas, visų persekiojamas), *Petras juto, jog jo skausmas virto apmaudu.* (Ž.) 2. *Atlaidus kitų silpnybėms* (Nors buvo atlaidus kitų silpnybėms), *Vaižgantas buvo griežtas ir reiklus sau.* (r.)

Gali būti skiriami net nederinamieji pažyminiai, jei jie turi aplinkybės reikšmės atspalvį, o ypač jei jų yra ne vienas, pvz.: *Su pilku apsiaustu, spindinčiomis akimis* (varstydamas visus spindinčiomis akimis), *svečias vis ką nors kalba susirinkusiems vyrams.* (r.)

3. Po daiktavardžių einančios su jais artimai susijusios ir pažyminio reikšmę turinčios padalyvinės žodžių grupės kableliais neskiriamos, pvz.: 1. *Pagirtas už darbą sodinant medelius.* 2. *Buvo paplitę vestuvinių žaidimai persirengus gyvuliais ir paukščiais.*

6.3.2. Skiriami keli po pažymimojo žodžio einantys neišplėsti (priklausomų žodžių neturintys) derinamieji pažyminiai, pvz.:

1. *Aš įkopiau į kalną, aukštą, statų.* (V. M.-P.) 2. *Iš pilkos padangės leidžiasi sniegas, lengvos, baltos, sidabrinės.* 3. *Buvo rytas, giedras, ramus ir malonus.* (J. B.) 4. *Dangus, apniukęs ir surūgęs, sunkėsi mažais vandens lašeliais.* (J. B.)

P a s t a b a . Nuo pažymimojo žodžio atskiriami keli po jo einantys pažyminiai, iš kurių pirmasis yra derinamasis, o po jo vienas ar keli nederinamieji, pvz.: 1. *Ir ėmė mane krimsti abejojimas, baisus, be pasigailėjimo.* 2. *Įėjo jaunikaitis, aukštas, plačių pečių, su qžuoline lazda.*

6.3.3. Vienas priklausomų žodžių neturintis pažyminis skiriamas tik tada, kai patikslina prieš pažymimąjį žodį einantį kitą pažyminį arba kai eina su prijungiamuoju jungtuku ar kitu kokiu jungiamuoju žodžiu ir turi aplinkybės reikšmės atspalvį, pvz.:

1. *Už raisto gražus šilas, ištekinis.* (V. K.) 2. *Kitam kampe, šviesiajame, stovėjo iš sudrožtų lentų paprasčiausios skobnys.* (r.) 3. *Pastogė, nors ir maža, jau buvo užleista pabėgėlių vaikams.* 4. *O liūtui, kad ir stipriam, per kvailumą teko bastytis iš vietos į vietą.* (r.) 5. *Rapolas, irgi alkanas, neturėjo ko atsakyti.* (V.)

P a s t a b o s . 1. Skiriami net nederinamieji pažyminiai, kurie patikslina prieš pažymimąjį žodį esančius kitus pažyminius arba eina su prijungiamaisiais jungtukais, pvz.: 1. *Apynių likusios tik nuogos kartys, be lapų, be auksinių spurgų.* (J. P.) 2. *Buvo ilgas ir saulėtas ruduo, be sniego.* (P. C.) 3. *Žiema, nors ir be sniego, jam suteikė daug malonumų.*

2. Skiriamas net prieš pažymimąjį žodį esantis neišplėstas pažyminis, jei jis eina su prijungiamuoju žodžiu ir turi aplinkybės reikšmės atspalvį, pvz.: *Nors ir primuštas, vilkas nešė ant nugaros lapę.*

3. Išskiriami po pažymimojo žodžio einantys įvardžiuotiniai būdvardžiai, turintys kartojamųjų prielinksnių ar įvardžių, pvz.: 1. *Už jūrų, už marių, už mėlynųjų, yra, anūkėli, tokia šalelė...* (V. K.) 2. *Jo jauteliai, jo palšieji, po pievelę šokinėja.*

6.3.4. Išskiriami išplėsti ir neišplėsti po įvardžių einantys ir jiems priklausantys derinamieji pažyminiai, dažniausiai turintys aplinkybės reikšmės atspalvį, pvz.:

1. *Bet jam, neturinčiam klausos, nepavyksta išreikšti savo nuotaikos.* (J. P.) 2. *Bet jam, mokytam, ten rodytis netiko.* (r.)

P a s t a b a . Aplinkybės reikšmės atspalvį turi ir todėl skiriami įvairūs (išplėsti ir neišplėsti, derinamieji ir net nederinamieji) prieš įvardį einantys ir jam priklausantys pažyminiai, pvz.: 1. *Aukštas ir žilas, jis buvo panašus į senovės krivį.* (r.) 2. *Ir geriausiai laikomos, jos nebetinka valgyti trečiaisiais metais.* (r.) 3. *Blyškiu veidu, susimąsčiusiomis akimis, ji pasirodė svečiui nežemiškai rimta.*

6.4. Kableliais išskiriamos savarankiškais žodžiais išplėstos dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės, turinčios prasminį ir intonacinį savarankiškumą. Prasminį ir intonacinį savarankiškumą turi tos aplinkybės, kurias kalbėtojas nori pabrėžtinai atriboti nuo kitų sakinio dalių ir atskirti nuo jų pauzėmis bei intonacija, pvz.:

1. *Išėjusi iš miško, Veronika net stabtelėjo.* (A. V.) 2. *Kartą pradėjus eiti šituo keliu, sunku jame besustoti.* (B. S.) 3. *Įvažiuojant jauniems kieman, užgrojo muzika.* (A. V.) 4. *Žaltys, atsigręžęs į Eglę, prašneko žmogaus balsu.* (J.) 5. *Bet Jonukui, tuos žodžius girdint, juoktis visai nebuvo noro.* (J. B.)

Dažniau išskiriamos prieš tarinį einančios ir labiau išplėstos dalyvinės, pusdalyvinės bei padalyvinės aplinkybės.

P a s t a b o s . 1. Savarankiškais žodžiais neišplėstos dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės kableliais nuo kitų sakinio dalių neskiriamos, pvz.: 1. *Atsisveikinę žmonės išsiskirstė į savo namus.* (A. V.) 2. *Puškėdamas, vaitodamas senis išlipo iš lovos.* 3. *Dirbant nereikia juokų daryti.* 4. *Sningant ar lyjant keliauti nemalonu.*

2. Kableliais neskiriamos ir išplėstos dalyvinės, pusdalyvinės bei padalyvinės aplinkybės, neturinčios prasminio ir intonacinio savarankiškumo, t. y. pabrėžtinai neatribojamos nuo kitų sakinio dalių ir neskiriamos pauzėmis bei

intonacija, pvz.: 1. *Šuns kaklą apkabinusi verksi.* 2. *Jie dienai švintant keliasi.* 3. *Nustatykite paklaidas, padarytas gaminant detales.* (r.)

3. Dažniausiai prasminio ir intonacinio savarankiškumo neturi ir todėl neskiriamos dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės, einančios po tarinio, pvz.: 1. *Išėisi tėvą baidydamas, pareisi duonos ieškodamas.* (tts.) 2. *Miško žvėrimis sunkiausia būna žiemai baigiantis.* 3. *Vaikai per balą brenda pasiraite kelnes.* 4. *Tu parvažiavai rugius vežant.* (J.)

4. Glaudžiai su tariniu esti sutapusios ir kableliais neskiriamos dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės, prasidedančios dalelytėmis, jungiamaisiais ar lyginamaisiais žodžiais, pvz.: 1. *Kai kas ir nieko nepadaręs ilsisi.* 2. *Motinai net pagalvojus apie tai rankos dreba.* 3. *Gudrus kalba tik reikalui esant.* (tts.) 4. *Drebėjo jai širdis tartum pradedant piktą koki darbą.* (J. Blč.) 5. *Dirbo ką galėdamas.* 6. *Jis žengė į tą kelią, kuriuo eidamas patyrė daug visokių nuotykių.*

5. Prasminis ir intonacinis dalyvinių, pusdalyvinių ir padalyvinių aplinkybių savarankiškumas dažnai nėra ryškus ir priklauso nuo to, kuriuos minties atspalvius kalbėtojas nori išryškinti. Net ta pati išplėsta dalyvinė, pusdalyvinė ar padalyvinė aplinkybė gali būti arba skiriama, arba neskiriama, pvz.: 1. *Pailsėsi, baigęs dirbti* arba *Pailsėsi baigęs dirbti.* 2. *Namiškiai jau buvo sugulę, tačiau, išgirdę neiprastą triukšmą, šoko iš lovų* arba *Namiškiai jau buvo sugulę, tačiau išgirdę neiprastą triukšmą šoko iš lovų.*

Kadangi išplėstinių dalyvinių, pusdalyvinių ir padalyvinių aplinkybių prasminis bei intonacinis savarankiškumas dažnai priklauso nuo autoriaus noro jas pabrėžti, jų skyrimas arba neskyrimas kableliais nelaikytinas skyrybos klaida. Klaida yra dalyvinę, pusdalyvinę ar padalyvinę aplinkybę sakinio viduje skirti tik iš vienos pusės.

6.5. Kableliais išskiriami kreipiniai, o jei kreipinys turi priklausomų žodžių, jis išskiriamas kartu su tais žodžiais, pvz.:

1. *Vai, kad, kūmule, širdį spaudžia, negaliu iškęsti.* (V. K.) 2. *Nešk, žirgeli, raganėlę per laukelį rudenėlio.* (S. N.) 3. *Tylėk, neverk, mano mažas anūkėli.* (V. K.) 4. *Vainikėli žalių rūtų, kur aš tave dėsiu?* (tts.)

P a s t a b o s. 1. Jei kreipinys yra sakinio gale, po jo dedamas sakinio galo ženklas, pvz.: 1. *Tik nepavėluok į mokyklą, Giedrutė!* 2. *Ko jūs verkiat, seserėlės?* 3. *Skubėk namo, skubėk, Kastyti!* (M.)

2. Kreipinio reikšmę turintys būdvardžiai ir dalyviai skiriami kaip ir kiti kreipiniai, pvz.: 1. *Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!* (M.) 2. *Kilk, saulute, kilk, meilioji!* (V. M.-P.) 3. *Dešimt karatų – dešimt mūsų meilės metų į tavo žiedą, mylimoji, aš dedu.* (B. B.)

3. Su kreipiniu nesutapę antrojo asmens įvardžiai ir jaustukai atskiriami nuo kreipinio, pvz.: 1. *Kas apverks jus, broliželiai, kas nupins vainiką?* (B. S.) 2. *Ei, Morta, atnešk mums iš šulinio vandenėlio.* (V. M.-P.)

Su kreipiniu sutapę įvardžiai ir jaustukai yra skiriami kartu su kreipiniu, pvz.: 1. *Oi tu seserėle, kol viena buvai, vargelio nematei.* (tts.) 2. *Ai meistrūži, kam vėją tokiems niekam varginti!..* (P. C.) 3. *Tik nesiklaupk, o Prūsija, ant kelių.* (Just. M.)

6.6. Kableliais atskiriami sakinio dėmens reikšmę turintys teigimo ar neigimo žodžiai ir sakinio pradžioje esantys jaustukai, kai jie neturi emocinės reikšmės ir yra pasakomi ramia intonacija, pvz.:

1. *Taip, žemė čia gera.* 2. *Taip, aš norėjau su juo pasikalbėti.* 3. *Ne, tu nešnekėk.* 4. *Ne, Adomėlio jis neduos niekam nuskriausti.* (V. M.-P.) 5. *Na, kaip tau patinka mūsų naujasis butas?* 6. *Ak, jis tik Mykoliukas!* (V.) (Apie tokių žodžių skyrimą šauktuku žr. 4.3; apie jaustuko skyrimą ir neskyrimą nuo kreipinio žr. 6.5 punkto 3 pastabą.)

6.7. Kableliais išskiriami įterptiniai žodžiai, jei jie nėra labai nutolę nuo viso sakinio minties, pvz.:

1. *Julei, matyti, patiko svečias.* (V. M.-P.) 2. *Rodos, jau visi susirinko.* 3. *Žodžiu, tokio laimingo gyvenimo dar nebuvau turėjusi.* (I. S.) 4. *Dar užrašys, ko gero, jam Martyno prakaitą ir triūšą.* (Just. M.) 5. *Jis, anot tėvo, geriausias žmogus.* 6. *Be giminių, susirinko ir artimiausi draugai.* 7. *Kur, po šimts pypkių, jis galėtų būti?* 8. *Kitą kartą, savaime aišku, aš nepadarysiu tokios klaidos.* 9. *Dėdės Martyno*

supratimu, laimingesnių žmonių negali ir būti. (r.) 10. Reikia tiesą pripažinti, Petrienė pirmutinė atsipeikėjo. 11. Šį sodą, man rodos, sodino jo senelis.

Įterptiniais žodžiais paprastai eina:

a) pasirėmimo ar žinių šaltinį rodantys žodžių junginiai: *pasak jo (jū, jūsų, tėvo, tavęs...), anot jo, anot jo žodžių, jo žodžiais, jo žodžiais tariant, mano (tavo, mūsų...) supratimu, mano nuomone, mano žiniomis, spaudos duomenimis...*;

b) kalbėtojo požiūrį rodantys žodžiai ir žodžių junginiai: *aišku, žinoma, be abejo, suprantama, regis, matyti, matyt, rodos, atrodo, laimė, laimei, nelaimei, mūsų džiaugsmui, aiškus daiktas, galima sakyti...*;

c) žodžiai ir žodžių junginiai, rodantys išskaičiuojamąją eilę, išskirtį ir kitokius nusakomųjų dalykų santykius: *viena, pirma, antra, trečia...; be to, be kita ko, be jo (ko), išskyrus jį (ką)...; deja, beje, tiesa, ko gero, tarp kitko, kas be ko, šiaip ar taip, pavyzdžiui, žodžiu, vienu žodžiu, atvirkščiai, priešingai, maža to, negana to...*;

d) kalbos pobūdį rodantys padalyviai ir padalyvinės konstrukcijos: *atsiprašant, taip sakant, žodžiu sakant, atvirai šnekant, trumpai tariant, tarp mūsų kalbant, tiesą pasakius, kita vertus...*;

e) sustabarėję emocinės reikšmės posakiai: *dievaži, po galais, po šimts pypkių, gink Dieve...*;

f) pašalines pastabas pasakančios veiksmažodžių asmenuojamosios formos: *vadinas, pasirodo, būdavo, girdi, sakysim, sako, žiūrėk, kalba, matau, tikiuosi...*

Pastabos. 1. Dalis išvardytųjų žodžių gali eiti ir sakinio dalimis. Būdami susiję su sakiniu ir eidami sakinio dalimis, jie jokiais ženklais neskiriami, plg.: 1. *Vadinas, jis neateis ir Šis medis vadinas qžuolas.* 2. *Į vakarą, žiūrėk, susirinks lietaus ir Žiūrėk į vakarų pusę.* 3. *Jis, atrodo, norėjo kažką pasakyti ir Jis atrodo pavargęs.* 4. *Be draugų, susirinko ir kaimynai ir Jis gyveno be draugų.*

2. Įterptiniais žodžiais nelaikomi išskaičiuojamojo gretinimo nerodantysrieveiksmiai *pirmiausia* ir *visų pirma*, pvz.: 1. *Pirmiausia norėčiau padėkoti už rūpestį.* 2. *Visų pirma reikia išmokti pamokas.*

3. Veiksmažodžio bendratis *palyginti* įterptiniu žodžiu tampa tik prisijungusi priklausomą įnagininką su prielinksniu *su*, pvz.: *Gyvenimas čia, palyginti su Vaciaus bloku, buvo tikras rojus.* (B. S.), bet: *Gyvenimas čia buvo palyginti geras.*

4. Įterptiniais nelaikomi ir kableliais neskiriami šie žodžiai: *išties, iš tiesų, iš tikro, iš tikrųjų, iš viso, veikiausiai, greičiausiai, tikriausiai, paprastai, apskritai, anaipol, pagaliau, galų gale, esą, rasi, berods, atseit, destis, būtent, maždaug, galbūt, turbūt, antai, taigi, mat, gal, juk, štai, tarsi* (reikšme lyg), *tartum, tarytum, vis dėlto, šiukštu, vargu, vargu ar, tuo tarpu, šiuo tarpu, toli gražu.*

Prieš *atseit, destis, būtent* kablelis rašomas tada, kai jie vartojami kaip jungiamieji žodžiai (žr. 6.2.4), o po *būtent* prieš išskaičiuojamąsias sakinio dalis dar dedamas ir dvitaškis (žr. 8.1.2).

6.8. Kableliais skiriamos priduriamai, tarsi mintį baigus ar pertraukus, pasakomos sakinio dalys, ypač tokios, kurios iš įprastos vietos nukeliamos į sakinio galą arba prasideda jungtukais, pvz.:

1. *Prisiminė kerdžius, kiek teko jam priekaištų prisiklausyti, kaltai ir visiškai nekaltai.* (J. Blt.)
2. *Braziai, nebegalėdami vieni apsidirbti, samdėsi berną, daugiausia lažo darbams.* (V. M.-P.) 3. *Vieną kūdikėlį beglostė, ir tai virpančia ranka.* (V.) 4. *Tas, nors ir atspiromis, bet turėjo dėdės klausyti.* (Ž.)

6.9. Kableliu skiriamos jungtuku ir su sakiniu sujungtos išvadinės žodžių grupės ir atskiri žodžiai, pvz.:

1. *Mostelėsi ranka, ir iširo visa tvarka.* (V.) 2. *Paskaitau iš knygos, ir užtenka.* 3. *Klausyk manęs, ir bus gerai.* 4. *Pavargau beedamas, ir gana.* 5. *Pasakysiu viską, ir tiek.*

6.10. Kableliu skiriami lyginamieji šalutiniai sakinio dėmenys (turintys tarinį), pvz.:

1. *Ir linksmiau suplakė širdis, akyse prašvito, lyg saulė skaisčiau sušvito danguje.* (V. K.) 2. *Pats sėsiu, šienausiu, drauge su žmonėmis vargsiu, kaip mano protėviai vargo!* (A. V.) 3. *Tu stovėk čia, kalne Gedimino, kaip stovėjai nuo amžių senų.* (B. B.) 4. *Ką pasakė Mackevičius, kaip kirviu užkirto.* (V. M.-P.) 5. *Jonui vis neramiau darėsi krūtinėje, tartum oro ėmė trūkti.* (J. P.)

P a s t a b o s . 1. Su lyginamuoju žodžiu einantys ir kartu su juo sustabarėjusį pasakymą sudarantys veiksmažodžiai kableliais neskiriami, pvz.: 1. *Viską padarė kaip reikia* (gerai). 2. *Žolės buvo kiek nori* (daug). 3. *Prisivažinėjo kiek tilpo* (daug, užtektinai).

2. Sakinio dalimis einantys ir tarinio neturintys lyginamieji posakiai kableliais neskiriami, pvz.: 1. *Sąmyšiai ir nelaimės namuose ją nubaltino lyg vėlyvo rudens gruodas žolelę.* (P. C.) 2. *Nejučiomis Petras ir pats nori būti kaip tas senovės lietuvis.* (V. M.-P.) 3. *Taisyk žodžiui vietą kaip svečiui patalą.* (tts.) 4. *Ir nuo to karto Papievio Alena pasidarė man it kokia paslaptinga svajonė.* (A. V.) 5. *Adomėlis baigė penktus metelius ir buvo gudrus kaip senis.* (V.) 6. *Mano duktė tokio pat ūgio kaip ir jūs.* (A. V.)

3. Neskiriamos lyginamosios sakinio dalys, einančios po aukštesniojo laipsnio būdvardžio ar prieveiksmio, pvz.: 1. *Loviai buvo ilgesni nei žmogaus ūgio.* (V. M.-P.) 2. *Geriau žvirblis rankoje negu briedis girioje.* (tts.) 3. *Tėvui daugiau rūpėjo žvaigždėto dangaus paslaptys negu savo ūkis.* (A. V.)

4. Skiriami ir tarinio neturintys lyginamieji posakiai, kai jie:

a) eina priedėliu, pvz.: 1. *Aplink jį, kaip žymiausių kaimo ūkininką, susėdę kaimynai.* (I. S.) 2. *Jis žengė labai greitai, ir aš, kaip mažas vaikas, tik spėjau paskui jį bėgti.* (J. B.);

b) turi aiškinamąją reikšmę arba pasakomi kaip pridurtinės pastabos, pvz.: 1. *Medžiai stovi tylūs, lyg daugel matę seneliai.* (V. K.) 2. *Ir taip jiems pasidarė ramu, lyg kokios didžios šventenybės susilaukus į savo būstą.* (V.) 3. *Taip abudu nusigando, lyg nuodininkui įėjus į jų namus.* (V.) 4. *Pakraščiais miško, kaip jaunosios per jungtuves, baltais rūbais pasipuošusios klestėjo ievos.* (Ž.)

Kai lyginamojo posakio aiškinamoji ar pridurtinė reikšmė nėra ryški arba kai jis gali būti suprantamas ir kaip sakinio dalis, ir kaip dėmuo, jo skyrimas ar neskyrimas kableliais nelaikytinas skyrybos klaida.

6.11. Kableliais skiriami šalutiniai sakiniai (šalutiniai sakinio dėmenys) nuo pagrindinių dėmenų ar žodžių, kuriems jie priklauso, pvz.:

1. *Žemė su visais pašaliais įmursi verkia, kad mūsų ratai jos išplautą nugarą drasko.* (K. D.) 2. *Kai aš jojau per žalią girelę, nusilaužiau putino šakelę.* (tts.) 3. *Aš pats žinau, kad esu kvailas ir jokiame darbe netinku, todėl ir skerdžiau ju.* (V. K.) 4. *Kol Andriusėjo į mokyklą, niekas iš namiškių nemanė, kad jis veltui duoną valgo.* (V. B.) 5. *Išgirdę, kad tėvas grįžo, vaikai šoko iš lovos.*

P a s t a b o s . 1. Keli greta einantys to paties laipsnio šalutiniai sakiniai vienas nuo kito skiriami kaip vienuose sakinio dalys, t. y. skiriami tada, kai tarp jų nėra jungtuko arba yra priešpriešinys jungtukas, pvz.: 1. *Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka, tai mūsų tėvynė, graži Lietuva.* (M.) 2. *Keleivis sutiktąjį šnekino ne todėl, kad norėjo viską sužinoti, bet kad jį slėgė tyla.*

Šalutiniai sakiniai, sujungti sudedamuoju ar skiriamuoju jungtuku, vienas nuo kito neskiriami, pvz.: 1. *Mokiniai taip kalbės, kaip kalba visų dalykų mokytojai ir kokios kalbos jie iš mokinių reikalau.* 2. *Autorius nedėsto tų dalykų, kurie visiems žinomi arba kurie nėra labai svarbūs.*

2. Jei prijungiamasis jungtukas ar jungiamasis žodis yra artimai susijęs su prieš jį einančiu kitu prijungiamuoju ar priešpriešiniu jungtuku, kablelio tarp jungtukų gali nebūti, pvz.: 1. *O kai pribėgsi žalią lankelę, ten tavo paganyšiu.* (tts.) 2. *Kažko jos dainai trūksta, bet ko trūksta, mes ir patys nežinome.* (r.)

3. Kai prieš prijungiamąjį jungtuką eina pabrėžiamosios ar aiškinamosios reikšmės žodžiai (*ypač, nebent, juoba, vis tiek, būtent, tai yra*), kablelis dedamas tik prieš tuos žodžius, o prieš patį jungtuką nededamas, pvz.: 1. *Valstiečiai ėmė lankytis vieni pas kitus, ypač jei kokia nepaprasta žinia pasiekdavo jų pirkias.* (r.) 2. *Juk jis man nieko blogo nėra padaręs, nebent kad visada šalinosi nuo manęs.* (r.) 3. *Aš norėjau jam padaryti paslaugą, juoba kad tai man visai nebuvo sunku.*

4. Sustabarėję pasakymai su jungiamaisiais žodžiais kableliu neskiriami, pvz.: 1. *Nebuvo kas perspėja* (perspėjančio žmogaus). 2. *Pagaliau ėmė belsti kiek gali* (iš visų jėgų). 3. *Galėsi kiek nori* (daug, užtektinai) *prisirašyti vaisių.*

6.12. **Kableliais vienas nuo kito skiriami jungtukais nesujungti sudėtinio sakinio dėmenys,** pvz.:

1. *Nusigando lenkų kunigaikštis, veidas jo pabalo, miklios rankos sudrebėjo.* (V. K.) 2. *Krykšteli nendrynuose laukinė antis, galingai supliaukši uodega plėšrioji lydeka, vėl nustraksi grakštuolė stirna.* (J. Blt.) 3. *Prabėgs netrukus vasarėlė, užges aguonos pradalgiuos.* (E. M.)

6.13. **Kableliais skiriami sudėtinio sujungiamojo sakinio dėmenys, sujungti priešpriešiniais jungtukais o, bet, tačiau, pavieniais jungtukais tai, tad, todėl, tik... ir visokiais kartojamaisiais jungtukais,** pvz.:

1. *Lopšys pamažu lingavo, o jame ramiai miegojo naujagimė.* (K. B.) 2. *Mikas skubino nusivaryti kiaules arčiau sodžiaus, bet kiaulės jo nelabai klausė.* (V. K.) 3. *Jau lyg ir reikėtų ieškoti leidėjo, tačiau aš vis dar neskubu.* (Just. M.) 4. *Vaikui valių duok, tai pats būsi nevalioj.* (tts.) 5. *Aš rytoj savo vyrus sušauksiu, tad jie tau viską išklostys.* (J.) 6. *Kiški žvėrys išrinko urėdu, todėl jam rūpėjo viso miško bėdos.* (P. C.) 7. *Ne močiutė giružėj šaukė, tik gegelė gailiai kukavo.* (tts.) 8. *Ir saulutė daug skaisčiau nušvito, ir miesto trobos ne tokios jau rūščios bebuvo.* (I. S.) 9. *Nei aš buvau daržely, nei aš skyniau rūteles.* (tts.) 10. *Ar vėjai pūtė, ar sodai užė, ar lelija lingavo?* (tts.) 11. *Arba kiemą tegu pasausina, arba gerus batus duokite.*

6.14. **Tarp sakinio dėmenų, jungiamų pavieniais (nekartojamaisiais) jungtukais ir, ar, arba, nei, kablelis dedamas norint pabrėžti jų prasminį savarankiškumą,** pvz.:

1. *Susitaisė mūsų ketvertas norinčių arklių pirkti, ir drožiame kažkur dešimt varstų už miestelio.* (L. P.) 2. *Žengi žingsnį aukštyn, ir viskas jau matyti į vakarus per ištisas tris mylias.* (V.) 3. *Toli, ten kažkur už kalno, už girios, sugriaudė, ar gal mums tik pasirodė, kad griaudė.* (V. K.) 4. *Rūmų statyba turi būti baigta šiais metais, arba mums reikės ieškoti kitų patalpų.* (r.) 5. *Nuo tų įvairių balsų ir baisybių sukos drąsuoliams galvos, vargo kūnas, ir nusilpę jie krito žemyn, pavirsdami į akmenis.* (J. B.) 6. *Po valandėlės prasiskiria aukšta Darjalo kalnų siena, ir prieš keleivio akis atsiskleidžia didingas ir kartu slėpingas Kistyno tarpukalnės reginys.* (A. V.)

P a s t a b a . Kai prasminis savarankiškumas nepabrėžiamas, sudėtinio sakinio dėmenys, sujungti pavieniais (nekartojamaisiais) jungtukais ir, ar, arba, nei, kableliais neskiriami, kaip neskiriamos ir atitinkamos vienaarūšės sakinio dalys: 1. *Vėjas šėlo ir jūra šniokštė.* 2. *Pakilo vėjelis, debesys išsisklaidė ir danguje sumirgo žvaigždės.* 3. *Tikrai per daug jį mylėjo tėvas ir lepino motina.* (r.) 4. *Jos beklasant, man ima ašaros iš akių byrėti ir širdis taip nudžiunga, lyg pati motutė mane bučiuotų.* (J. B.) 5. *Jis girdi, kaip sušniokščia vėjas medžių šakose ir kaip į lapus subarbena stambūs lietaus lašai.* 6. *Maniau, kad karvė išsimetė ar su arkliu kas atsitiko.* (r.) 7. *Aš nežinau, kas manęs laukia nei kas po viso to bus.*

Kadangi sujungiamojo sakinio dėmenų prasminis savarankiškumas ne visada yra aiškus, kablelio dėjimas ar nedėjimas tarp jų prieš pavienius jungtukus ir, ar, arba, nei nelaikytinas skyrybos klaida.

6.15. **Kableliais ir brūkšniais skiriami į tiesioginės kalbos sakinį įsiterpę ir po tiesioginės kalbos sakinio einantys autoriaus žodžiai,** pvz.:

1. – *Na, tai dabar, Jonai, – tarė pasilenkęs prie manęs Simanas, – papasakok mums ką nors.* (J. B.)
2. – *Pasikurkime, dėde, ugnį, – tarė Adomukas žibančiom akelėm.* (V.)

P a s t a b o s . 1. Jei autoriaus žodžiai yra įsiterpę tarp dviejų atskirų tiesioginės kalbos sakinių, po autoriaus žodžių dedamas taškas ir brūkšnys, pvz.: – *Na, to gero gali su kaupu gauti, – sutiko tėvas. – Namams dėl to menkas nuostolis.* (K. B.)

2. Jeigu tiesioginės kalbos žodžiams skirti reikia dvitaškio, prieš įsiterpusius autoriaus žodžius dedamas kablelis ir brūkšnys, po autoriaus žodžių – dvitaškis ir brūkšnys, pvz.: – *A jau, tėtė, vis bijai, – šoko aštriau duktė: – tai palūkanos, tai kitas kas!..* (J. P.) (Kaip skirti autoriaus žodžius, įterptus į tiesioginės kalbos sakinį, dar žr. 8.5.)

3. Jei tiesioginės kalbos žodžiams skirti reikia klaustuko, šauktuko ar daugtaškio, tas ženklas prieš autoriaus žodžius kableliu nekeičiamas (žr. 3.5, 4.8, 5.6).

7. KABLIATAŠKIS

Kabliataškis yra neutralus, bet už kablelį svaresnis ženklas, dedamas tarp tokių sakinio atkarpų, kurioms skirti kablelio nepakanka.

7.1. Kabliataškis dedamas sudėtiniame sakinyje tarp bejungtukio sakinio dėmenų, kai jie turi kableliais skiriamų sakinio dalių arba kai jais pasakomos viena nuo kitos nutolusios mintys, pvz.:

1. *Pavasario saulė prašvito meiliai ir juokiasi, širdį vilioja; iškilo į dangų aukštai vieversiai, čirena, sparneliais plasnoja.* (M.) 2. *Daugiatūkstantinė minia klausėsi lyg apmirusi; kalbėtojo lygus, skardus balsas vis garsėjo ir garsėjo.* (A. V.) 3. *Tai toks miškas traukęsis per Lietuvos žemę; visi plotai žaliavę pavėne aptemę.* (A. B.)

7.2. Kabliataškiu atskiriamos jungtukais nesujungtos sudėtinio sakinio dėmenų grupės arba vienas atskiras dėmuo nuo dėmenų grupės, pvz.:

1. *Prie sandėlių ir tvartų staugė prie būdų pririšti šunys, gurbuose klaikiai maurojo galvijai; virš trobų ir parko medžių skraidė gaisro apšviestos varnos, blaškėsi karveliai.* (A. V.) 2. *Ten apleistos pilys griūva ant kalnų aukštai; milžinų ten kaulai pūva, verkia jų kapai.* (M.) 3. *Ėjo keliu žmonės, rado akmenėlių; šalia akmenėlio gulėjo bernelis, čia pat žvangė bėrasai žirgelis.* (V. K.) 4. *Užsiliko vien bala; kyšo vidury sala, jos atkrančiais auga krūmai.* (M.)

P a s t a b a . Kartais kabliataškiu atskiriami net tokie išplėsti ir vienas nuo kito nutolę dėmenys, tarp kurių yra jungtukas, pvz.: 1. *Tai dainuoju, nes aš jaunas, nes širdis to prašo; nes pavasaris atėjo, nes aš žemę myliu!* (B. S.) 2. *Kad vanduo neužšaltų, ančiukas turėjo beveik be poilsio plaukyti; bet po kiekvienos nakties plotas, kur jis plaukiojo, ėjo vis mažyn ir mažyn.* (J. Blč.)

7.3. Kabliataškiu skiriamos vienaarūšės sakinio dalys, kai jos sujungtos į atskiras grupes arba yra labai išplėstos ir atsijusios viena nuo kitos, pvz.:

1. *Augo putinas, augo, žaliavo; skleidė žiedus prieš saulę baltai.* (M.) 2. *Bešvintant aušrai, pašoko Katrė, apvalė savo kraitį, bobų vakar išdraikytą bežiūrint čerkasų; pataisė lovą, apgerbė drabužius; pravėrusi klėties duris, ėjo į vidų.* (Ž.)

7.4. Kabliataškis gali būti dedamas tarp ilgesnių vienaarūšių sakinio dalių, kai jos išryškintos grafiškai – pažymėtos eilės numeriu arba raidėmis, rašomos iš naujos eilutės, pvz.:

Susirinkime buvo svarstomi šie klausimai: 1) valdybos ataskaita; 2) antrojo pusmečio darbo planas; 3) naujų narių priėmimas.

Susirinkime buvo svarstomi šie klausimai:

- 1) valdybos ataskaita;
- 2) antrojo pusmečio darbo planas;
- 3) naujų narių priėmimas.

8. DVITAŠKIS

Dvitaškis yra aiškinamosios reikšmės ženklas, dedamas tarp tokių sakinio atkarpų, kurios susietos ryškaus, bet ramaus aiškinimo ryšiu.

8.1. Dvitaškiu nuo prieš einančių žodžių skiriamos aiškinamąją reikšmę turinčios išskaičiuojamosios sakinio dalys.

8.1.1. Dvitaškis dedamas po apibendrinamųjų žodžių prieš kelias aiškinamąsias vienaarūšes sakinio dalis, pvz.:

1. *Eglė susilaukė trijų sūnų: Ažuolo, Uosio ir Beržo.* (tts.) 2. *Du senu buvo Pagirių sodžiuje: Grainio liepa ir skerdzius Lapinas.* (V. K.) 3. *Saulė patekėdama nužiburiavo visą pasaulį: pastogių varvulius, tvorą ir laidarą.* (V.)

P a s t a b a . Jei po apibendrinamųjų žodžių einančios sakinio dalys yra ne sakinio pabaigoje, po jų dedamas arba kablelis, arba brūkšnylis, pvz.: 1. *Trys vaikučiai: du berniukai ir mergytė baltu kaspinėliu kasytėse, šliejosi prie tėvo.* (r.) 2. *Viskuo: kalba, laikysena, išvaizda – jis buvo labai paprastas.* (r.)

8.1.2. Jei po apibendrinamųjų žodžių dar yra jungiamųjų žodžių, prieš jungiamuosius žodžius dedamas kablelis, po jungiamųjų žodžių – dvitaškis, pvz.:

1. *Šiomet mūsų turistai aplankė nemaža įdomių Lietuvos vietų, kaip antai (arba būtent): Anykščius, Palangą, Kauno marias.* 2. *Liaudies dainose apdainuota daugelis mūsų medžių, pavyzdžiui: ąžuolas, beržas, klevas, liepa, ieva.*

8.1.3. Prieš pabrėžtą ir koku nors būdu išryškintą (raidėmis ar skaičiais sužymėtą, iš naujos eilutės pradedamą) išskaičiavimą dvitaškis dedamas ir tada, kai prieš išskaičiavimą apibendrinamųjų žodžių nėra, pvz.:

Mokyklos sanitarinis postas:

- a) rūpinasi mokyklos, sporto salės, valgyklos, mokyklos aplinkos sanitarine būkle;
- b) žiūri, kad mokiniai laikytųsi asmens higienos taisyklių;
- c) teikia pirmąją medicinos pagalbą.

8.2. Dvitaškis dedamas tarp bejungtukio sakinio dėmenų, kai pradžioje pasakytą mintį paaikškina ar paremia tolesnis dėmuo, pvz.:

1. *Laumių pranašavimai išsipildė: mergaitė buvo graži, dora, maloni ir išmintinga.* (J. Blč.) 2. *Antanukui nesinorėtų keltis: taip šilta ir jauku gulėti lovoje.* (V. K.) 3. *Atsidūsta žmogus: jei nėra šalia Nemuno, tai ir mūsų nėra.* (Just. M.)

P a s t a b a . Dvitaškis dedamas ir tokiuose sakiniuose, kur sakinio dėmuo aiškina atskirus žodžius, pvz.: *Kaip gaidžiai: dieną pešasi, o naktį ant vienos laktos tupi.* (tts.)

8.3. Dvitaškis dedamas prieš sakinio dėmenį, kuriuo netiesiogine kalba atpasakojami kieno nors žodžiai, pvz.:

1. *Ne veltui sakoma: daug rankų didžių naštą pakelia.* (r.) 2. *Gera sako: su vilku nei arsi, nei akėsi.* (A. V.) 3. *Ak, kad čia būtų Dočys, pasakytų: bent sykį tu verkusi liaukis.* (H. Č.)

8.4. Dvitaškis dedamas po tokių autoriaus žodžių, kurie rodo toliau būsiant tiesioginę kalbą, pvz.:

1. *Šeimininkė parvežė iš miesto elementorių savo sūnui ir duodama pasakė: „Na, Kazeli, mokysimės skaityti“.* (Ž.)

2. *Baigus jam griežti, karalaitė sako:*

– *Muzikante, gal būtum toks geras ir man savo žiedą parodytum.* (tts.)

3. – *Teisybė, – pritarė Lankutienė ir pasiteiravo: – O Vilko Martynas?* (I. S.)

8.5. Po autoriaus žodžių, įterptų į tiesioginės kalbos sakinį, dvitaškis dedamas, jei autoriaus žodžiai yra tokioje vietoje, kur ir be jų turėtų būti dvitaškis, pvz.:

– *Nėra baimės, kad lytu, – tęsė Jonelis: – mūsų rugeliai suvežti, šienelis suvalytas.* (Ž.)

9. BRŪKŠNYS

Brūkšnys yra intonacinis ženklas, vartojamas sakinio dalių ar dėmenų santykiams pabrėžti ir išryškinti. Brūkšnys gali atstoti kablelį arba būti kartu su kableliu (žr. 10 skyrelį).

9.1. Brūkšnys dedamas vietoj praleistos sudurtinio tarinio jungties, kai tarinio vardinė dalis išreikšta daiktavardžio ar kiekinio skaitvardžio vardininku arba veiksmažodžio bendratimi, pvz.:

1. *Vilnius – Lietuvos sostinė.* 2. *Nakties darbai – dienos juokai.* (J.) 3. *Bet Galinio liepa – viso kaimo puošmena.* (V. M.-P.) 4. *Triskart keturi – dvylika.* 5. *Amžių nugalėtojas – ne lauką pereit.* (J. Blt.)

Pastabos. 1. Kai prieš tarinio vardinę dalį yra dalelytės *štai, tai*, brūkšnys dedamas prieš tas dalelytes, pvz.: 1. *Darbščios rankos – štai žmogaus turtas.* 2. *Niūronių ir Androniško apylinkės – tai gelsvo smėlio ir melsvų miškų, pušynų kraštas.* (r.)

2. Kai veiksny išreikštas įvardžiu arba kai tarinio vardinė dalis prie veiksnio jungiama lyginamąja dalelyte, praleistos jungties vietoje brūkšnio gali nebūti, pvz.: 1. *Aš jo sesuo.* (J. P.) 2. *Saulė šiandien lyg ugnis.*

9.2. Brūkšnys dedamas gretinamųjų pasakymų antroje dalyje vietoj praleisto, bet iš pirmosios dalies numanomo žodžio arba kai reikia pabrėžti gretinamųjų dalykų priešybę, pvz.:

1. *Žemė sukasi aplink Saulę, o Mėnulis – aplink Žemę.* 2. *Mano veidas skaistus ir švelnus, o tavo – raukšlių išvagotas.* (V. M.-P.) 3. *Girios kugždėjo pilnos žvėrių, pievos – gyvulių.* (V. K.) 4. *Laimėje Mykoliuko skaudulys gal būtų sparčiai augęs. Nelaimėje – jis sunyko.* (V.) 5. *Riksmo daug, o darbo – tik dėl akių.* (V. M.-P.)

9.3. Brūkšnys dedamas prieš apibendrinamąjį žodį, einantį po išskaičiuojamųjų vienaarūšių sakinio dalių ar dėmenų, pvz.:

1. *Dideli ir maži, seni ir jauni – visi išėjo laukan.* (V. K.) 2. *Apsidairė: nei daržinė, nei klojimas – niekas iš vietos nepajudinama.* (J. P.) 3. *Vargas, badas, rykštės, dvarininkų valdžios daromos neteisybės – štai kas sukurstė mūsų žmones!* (V. M.-P.) 4. *Arkliai baidėsi, stojo piestu, žmonės šlijo į pagriovius – visi davė kelią dviračiui.* (J. Blt.)

9.4. Brūkšniais skiriami ryškios ar pabrėžtos aiškinamosios reikšmės priedėliai ir kitos pabrėžtą aiškinamąją reikšmę turinčios sakinio dalys:

a) sakinio pabaigoje tokios sakinio dalys atskiriamos, pvz.:

1. *Ir guodė motiną draugai – berželiai tylūs.* (S. N.) 2. *Kai supykusi motinėle ar net patsai tėvelis nori Antanuką nuskriausti, jį visuomet turi uoliausią gynėją – savo seną senelę.* (V. K.) 3. *Tuo tarpu žalčiai tik knibžda po kiemą – karstosi, vyniojasi, rangosi.* (tts.) 4. *Likimas daug ko mokė ją, tik neišmokė vieno – šliaužti* (Just. M.);

b) sakinio viduje jos išskiriamos, kai yra kelios išskaičiuojamosios ar pavienės išplėtos, pvz.:

1. *Žmonių – vyrų, moterų ir paauglių – priėjo pilna Blažio gryčia.* (A. V.) 2. *Ir čia pagrindinis veikėjas – didelių jausmų ir stiprių aistrų žmogus – žūva, savo paties vidinių galių sunaikintas.* (r.);

c) sakinio viduje atskiriamos iš vienos pusės, kai yra pavienės ir neilgos, pvz.:

1. *Ak, tai atskirų debesėlių – avių šešėliai ant vandens.* (V.) 2. *Kartą levas – žvėrių karalius susirgo slogomis.* (tts.) 3. *Ir aitvaras – padangių žirgas atneš mane prie tavo kojų.* (S. N.)

Pastabos. 1. Ypač pabrėžti pavieniai aiškinamieji žodžiai gali būti brūkšniais išskirti ir iš abiejų pusių, pvz.: *Tardamas žodį Nemunas, pajunti mūsų – Lietuvos – Nemuną, platų, vandeninę, rūstą.*

2. Pabrėžtos reikšmės neturinčios aiškinamosios sakinio dalys skiriamos kableliais, pvz.: *Motina, senutė Augustienė, susirgo ir niekur iš klėties nesirodė.* (A. V.) (Žr. 6.2.1 ir 6.2.2.)

9.5. Brūkšniu nuo pažymimojo žodžio atskiriami keli po jo einantys pažyminiai, turintys pabrėžiamąją ar aiškinamąją reikšmę, pvz.:

1. *Tikiu aš dieną – didelę ir šviesią.* (B. B.) 2. *Iš vakarų kilo debesys – tamsūs, niūrūs, grėsmingi.*
3. *Šalia diendaržio durų, ant didžiulės spalių krūvos, guli senas Brisius – žilas, apžabalęs.* (J. B.) 4. *O kai prijojo arti dvaro, tai sutiko, tai pamatė jauną mergelę – dailaus būdo, skaistaus veido.* (V. K.)

9.6. Brūkšnys dedamas prieš žodžius, kurie iš įprastos vietos nukelti į sakinio galą ir pasakomi kaip pabrėžtos pridurtinės pastabos, pvz.:

1. *Jei užmokės tau Šarūnas, tai kalaviju ir gaisrais – už mano vargus.* (V. K.) 2. *Paskui jis pajunta maudžiantį ilgesį – gimtojo kaimo, tėviškės.* (V. M.-P.) 3. *Kitados Kistyno tarpukalnė yra mačiusi ir laimingų laikų – ir net labai laimingų.* (A. V.)

9.7. Brūkšniu gali būti skiriamos įprastoje vietoje esančios sakinio dalys, jeigu jos labai pabrėžiamos:

a) prieš tarinį einančios dalyvinės, pusdalyvinės, padalyvinės sakinio dalys, pvz.:

1. *O pasižiūrėjus geriau – jis visai neprastas.* 2. *Judviem susituokus – bus graži pora.* (S. N.) 3. *Upę perbridęs – šaukšte prigėrė.* (tts.);

b) lyginamosios sakinio dalys, pvz.:

1. *Glostau per dieną išilusį kranto akmenį – tarsi ėriuką nebaikštų.* (Just. M.) 2. *Bet ir vargo šitos bobulės, namie būdamos – kaip pragare.* (V. K.);

c) vienaarūšės sakinio dalys, pvz.:

1. *Bet ne už turtą keršijo jįsai – už svajones, su tuo turtu susietas.* (Just. M.) 2. *Vakare namo ji gena – ir sutinka griežlę seną.* (S. N.);

d) įvairios paprastos sakinio dalys, pvz.:

1. *Žilo plauko – sveikas protas.* (M.) 2. *Atkeršykite – teisėtu, šventu kerštu!* (J. G.) 3. *Už vieną muštą – dešimt nemuštų.* (tts.)

9.8. Brūkšniai dedami tarp bejungtukio sakinio dėmenų, kai tame pačiame ar gretimuose sakiniuose yra kelios panašios dėmenų poros, pvz.:

1. *Nebūk saldus – nuris, nebūk kartus – išspjaus.* (tts.) 2. *Norėjo pasikelti – kojos neklausė, norėjo sušukti – lūpos balso neišdavė.* (L. P.) 3. *Per stogą, net per lubas varva ant galvos – vyrai kalti! Susirgus daktaro reikia – vyrai kalti.* (Ž.)

9.9. Brūkšnys dedamas tarp jungtuku nesujungtų sudėtinio sakinio dėmenų, kai tarp sakomų minčių yra staigus minties šuolis ar pabrėžtas aiškinimas, pvz.:

1. *Žiūriu, žiūriu – devyni vilkai vieną bitę bepjauną.* (tts.) 2. *Baltą kopų smėlį perbėgo šešėlis – žemę pabučiavo debesėlis.* (K. Br.) 3. *Kas bus, kas nebus – žemaitis nepražus!* (M. V.) 4. *Aš jam kalną pyliu – jis man duobę kasė.* (tts.) 5. *Senolėlės trobelė šalta – nėra žabarų pasikūrenti.* (Ž.)

9.10. Pabrėžiant išvadą ar kokį kitą sakomą dalyką, brūkšniu galima atskirti ir jungtuku sujungtus sujungiamojo sakinio dėmenis arba net šalutinį sakinį (šalutinį sakinio dėmenį) nuo pagrindinio, pvz.:

1. *Trenks perkūnas – ir iš tavęs, iš visų Bagynų beliks pelenų krūva.* (V. M.-P.) 2. *Jei grįšiu Lietuvon – grįšiu tik po pergalės.*

9.11. Brūkšniais išskiriami nuo pagrindinio sakinio labiau nutolę arba labiau pabrėžiami įterptiniai sakiniai, pvz.:

1. *Skiepijimas pas mus – reikia žinoti – visada buvo didelis įvykis.* (I. S.) 2. *Aš savo širdyje – mano nuomonės niekas nesiklausė – visiškai pritariu tėveliui.* (V.) 3. *Kada man dantys skaudėdavo – o tai būdavo neretai – Bertaitienė man „mesdavo vyšnias“.* (I. S.)

9.12. Brūkšniais išskiriami emocinės (šaukiamosios) ir klausiamosios reikšmės įterptiniai žodžiai ar sakiniai, kai po jų rašomas šauktukas ar klaustukas, pvz.:

1. *Prisiminiau, ir mane – kelintą jau kartą! – nupurtė šiurpas.* (I. S.) 2. *Mes ilgiau nelauksim – Eglė dar pas jus! – pulsime ir išsmaugsim tėvo galvijus!* (S. N.) 3. *Dar būtų pusė bėdos, kad žmogus namie sėdėtų, o dabar – ar ne bėda? – varo važiuoti į malūną.* (Ž.)

9.13. **Brūkšnis rašomas prieš tiesioginę kalbą, kai ji pradedama iš naujos eilutės, pvz.:**

Katinas sutiko kiškį:

– *Kiški piški, bėkim, bėkim, – dangus griūva!*

– *Kas tau sakė?*

– *Aš pats mačiau, ant mano uodegytės buvo užgriuvęs.* (tts.)

9.14. **Brūkšniais kartu su kableliais ar kitais skyrybos ženklais atskiriami autoriaus žodžiai, einantys po tiesioginės kalbos, ir išskiriami, kai yra įsiterpę į tiesioginę kalbą, pvz.:**

1. – *Nuneš Petrelė, kad ji eina bažnyčion, – atsakė tėvas.* (V. K.)

2. – *Ar tebematyti dar žvaigždė? – paklausė mane.* (J. B.)

3. – *Nepaprasta tu mergina, – atsakė tiesiai Girdvainis, – ir paskalų nebijau.* (K. B.)

4. – *Kuo vilkas geresnis už tave?! – kalbėjo kiškis. – Ar jo uodega puikesnė?* (P. C.)

9.15. **Brūkšniai dedami tarp žodžių, reiškiančių kelių reiškinių ryšį ar seką, pvz.:** 1. *Iš tautosakos jis meniškai rekonstravo mitologinį žmogaus – gamtos – visatos ryšį.* (r.) 2. *Atskirų kraštų apžvalgą pateikia pagal schemą: naudingosios iškasenos – pramonė – žemės ūkis – transportas.*

9.16. **Brūkšnis dedamas tarp žodžių ir skaitmenų, kuriais nusakomos atstumo, laiko, kiekio ir kitokios ribos, pvz.:**

1. *Keleivinis traukinys Vilnius–Kaunas išvyksta po penkių minučių.* 2. *Lapuočiai medžiai žaluoja birželio–spalio mėnesiais.* 3. *Jonas Biliūnas gyveno 1879–1907 m.* 4. *Veikalas išspausdintas „Raštų“ pirmajame tome, p. 115–320.* 4. *Lietuvoje naktį buvo 15–20 laipsnių šalčio.*

P a s t a b o s . 1. Tarp ribas žyminčių žodžių ar skaitmenų brūkšnis įterpiamas be jokių tarpelių.

2. Tarp žodžių, nusakančių apytikslį kiekį, joks ženklas nededamas (žr. 6.1.1 2 pastabą), tačiau tarp skaitmenų ir tokiu atveju dedamas brūkšnis, pvz.: *Mašina važiavo 60–70 km per valandą greičiu.*

9.17. **Brūkšnis dedamas po kabutėmis skiriamos tiesioginės kalbos prieš kitą taip skiriamą kalbą, pvz.:** 1. *Pasigirdo žodžiai: „Leitenante, veik!“ – „Klausau, tamsta vade!“ – pakluso leitenantas.* 2. *Kažkas šūktelėjo: „Tėvai, ko ieškai?“ – „Ėh, brolyti, čia tau ne mokykla“, – pagalvojau.*

10. KABLELIS IR BRŪKŠNYS

Kablelis ir brūkšnis yra sudėtinis intonacinis ženklas, vartojamas ten, kur dėl kurių nors priežasčių vieno brūkšnio nepakanka.

10.1. **Kableliais ir brūkšniais išskiriame įterptinius sakinius, įsiterpusius tarp sakinio dėmenų arba į sakinį įsiterpusius su savo šalutiniu dėmeniu, pvz.:**

1. *Būna tokių valandėlių, – Krizas jas gerai žino, – kad draugas mėgsta atitolti, pabūti vienas su savo žila galva.* (P. C.) 2. *Kai, būdavo, pavasariį parduoda iškultus javus, – parduodavo tik pavasariį, nes tada pirkliai brangiau mokėdavo, – tuoj šaukia žmoną.* (V. K.)

10.2. **Kableliu ir brūkšniu atskiriami sakinio dėmenys, kurie vienodai santykiauja su keliais kitais dėmenimis, pvz.:**

1. *Jau šalnos baigiasi, žydės alyvos, – lakštingala negali nečiulbėti.* (S. N.) 2. *Jau pavasaris išaušo, gieda vieversėlis, – nebegrižta nuo Malburgo mielas bernužėlis!* (M.) 3. *Tokių dejavimų Adomas girdi kasdien, – ar kad kelnės suplyšta, ar kad alkūnė prakiūra, nosinė dingsta.* (I. S.)

10.3. Kai sakinio atkarpoms skirti reikia brūkšnio, o pirmoji iš tų atkarpų baigiasi kableliais skiriamu šalutiniu arba įterptiniu sakiniu, tarp atkarpų paprastai paliekamas ir kablelis, ir brūkšnys, pvz.:

1. *Anksti sužinojau, kad duona yra ne tik socialinė, bet ir dvasinė vertybė, – prieš paimant į rankas duonos riekę, reikėjo persišegnoti.* (Just. M.) 2. *Poezija turi nutiesti tiltą iš kūrejo į skaitytoją arba, kaip yra sakęs V. Mykolaitis-Putinas, – iš širdies į širdį.* (r.)

P a s t a b a . Kai šalutinis sakiny yra įsiterpęs į trumpą neišplėstą sakinį ar brūkšnys turi tik intonacinę reikšmę, prieš jį kablelio gali nebūti, pvz.: 1. *Matau, kad neišsinešdina – ir užkūriau ugnį.* (V. M.-P.) 2. *Žudyk mane, jei nori – ar šūviais, ar peiliu!* (S. N.)

10.4. Kableliu ir brūkšniu atskiriame jungtuku nesujungtus labai atsijusius, bet pabrėžtą išvadinę mintį pasakančius sakinio dėmenis, pvz.:

1. *Atjos karaliūnas per kvepiantį sniegą, – jam veja ir takai obelių apsnigti.* (J. Aist.) 2. *Ne viesulas laužo miškus, – tai Speigas karalius per sniegą apeina upes ir šilus.* (r.)

11. KABUTĖS

Kabutės yra šalutinis skyrybos ženklas, kuriuo išskiriami koku nors ypatingu santykiu su pagrindiniu tekstu susiję žodžiai ar sakiniai. Kitų ženklų kabutės neatstoja.

11.1. Kabutėmis skiriama tiesioginė kalba, kai ji po autoriaus žodžių rašoma toje pačioje eilutėje, pvz.:

1. *Katriutė vėl prašeko: „Matai, Petriuk, jau motulė nebedejuoja“.* (L. P.) 2. *Visus vyrus sustatė valsčiaus patalpos kairėje ir sakė: „Kas už Pečiūrą, pasilikite vietoje, o kas prieš jį, pereikite dešinę pusę“.* (A. V.) 3. *Į ją pažiūrėję, žmonės sakydavo: „Kokia graži ir maloni mergytė“.*

11.2. Kabutėmis skiriamos garsiai nepasakytos veikėjo mintys ar samprotavimai, pvz.:

1. *Kad bent kada pasibartų: „Ar tu vyras, ar tu velnias, kam taip geri?“* (Ž.) 2. *„Negerai, negerai“, – sakė jis sau, eidamas į jūrą.* (J. Blč.) 3. *„Tik kas ji tokia galėtų būti? – klausė save. – Gal kokia viešnia pas ką nors atvažiavusi?“* (J. P.)

11.3. Kabutėmis išskiriamos citatos, cituojami užrašai, kieno nors žodžiai, garsų pamėgdžiojimai, pvz.:

1. *Pirmoji lietuviška knyga prasideda žodžiais: „Broliai seserys, imkit mane ir skaitykit...“* 2. *Pagaliau atsirado jaunikaitis, kuris susirinkusiai miniai perskaitė: „Žmonių laimė“.* (J. B.) 3. *O ruoša, anot Kaikarienės, „tirpdavo jos rankose“.* (A. V.) 4. *Nerašytajai tautos istorijai duoda šviesos vadinamoji „žemės kalba“.* (K. Bg.) 5. *Kregždžių balsai „vyt vyt vyt“ labai įgrysta vanagai.* (r.)

11.4. Kabutėmis išskiriami tikriniai simboliniai įstaigų, organizacijų, knygų, laikraščių, meno kūrybių pavadinimai, mechanizmų ir gaminių markės, pvz.:

1. *Rungtynes laimėjo Kauno „Žalgiris“.* 2. *Konferencija rengiama „Draugystės“ viešbučio salėje.* 3. *Niekas nė žodeliu neatsiliepia dėl mano iškeltų įvairių kalbos dalykų „Švietimo darbe“.* (K. Bg.) 4. *„Lituanica“ tad ir yra skrendančios Lietuvos įvaizdis ir simbolis.* (Just. M.) 5. *Loterijoje galima laimėti televizorių „Taurus“, šaldytuvą „Snaigė“ ar kitą vertingą daiktą.*

P a s t a b a . Ne simbolinę, o tiesioginę reikšmę turintys pavadinimai rašomi be kabučių, plg.: *„Žinijos“ draugija, bet Kraštotyros draugija, „Tauro“ bankas, bet Taupomasis bankas, „Lėlės“ teatras, bet Jaunimo teatras, saldainiai „Paukščių pienas“, bet Palangos duona.*

11.5. Su kabutėmis gali būti rašomi netiesiogine ironiška reikšme pavartoti žodžiai arba žodžiai, nuo kurių autorius nori atsiriboti, pateikti kaip svetimus, pvz.:

1. *Tie dideli puikūs miškai buvo „mūsų“ pono...* (J. B.) 2. *Papasakok, seneli, kaip ponas tave „paglostė“.* 3. *Narvilų „pasidžiaugimai“ betgi atsikartodavo, įnamių „ekskursijos“ taip pat.* (V.) 4. *Iš tų lūšny ir lūšnelių buvo „sukurtas“ ištisas „architektūrinis ansamblis“.* (r.)

12. SKLIAUSTELIAI

Skliausteliai yra šalutinis skyrybos ženklas, vartojamas nuo pagrindinio teksto nutolusioms pastaboms, paaiškinimams ir tekste esančioms nuorodoms išskirti. Kitų ženklų skliausteliai neatstoja.

12.1. Skliausteliuose rašomi nuo pagrindinio teksto nutolę, papildomas mintis ar paaiškinimus reiškiantys sakiniai, pvz.:

1. *Nešu ir aš tremties dienas, kaip kryžiaus auką...* (Aplinkui vien tik melą, tamsą, tylą tematau.) (B. B.) 2. *Labai maža žinių pateikiama apie lietuvių kalbos priegaides.* (Apskritai į tarties dalykus Jablonskis kreipė maža dėmesio.) (A. Sb.)

P a s t a b a. Skliausteliuose rašomų sakinių galo ženklas dedamas skliaustelių viduje.

12.2. Skliausteliais išskiriami įterptiniai sakiniai ar žodžiai, kurie reiškia pašalines, tarsi papildomai pasakytas pastabas, pvz.:

1. *Privalome save nuimt nuo pjedestaly (ne pjedestalais ji, poezija, gyva) ir Donelaitį pasodint prie darbo stalo.* (Just. M.) 2. *Mokiniai tos procedūros nemato (to dar betruko), bet viską žino.* (H. Č.) 3. *Kur nėra širšių, ten ir dobilai (raudonieji – bet ne olandiški) neduoda vaisiaus.* (J. B.) 4. *Aštuntoji klasė (vadovas mokytojas A. Jonaitis) konkurse laimėjo pirmąją vietą.*

12.3. Skliausteliuose rašomi atskirų teksto vietų ar žodžių paaiškinimai, pvz.:

1. *Gyvoji kalba (tarmės) yra neišsenkamas mūsų kalbos šaltinis.* 2. *Literatūros ryšiai su kitomis meno šakomis (teatru, muzika, tapyba) veikale taip pat išsamiai išnagrinėti.* 3. *Viena labai savotiška dykumos gyvūnų adaptacija (prisitaikymas) yra vadinamasis vasaros įmygis.* (r.) 4. *Martynas Mažvydas 1547 metais Karaliaučiuje išleido pirmąją lietuvišką knygą – „Catechismusa Prasty Szadei“ („Katekizmo prasti žodžiai“).*

12.4. Skliausteliuose rašomos citatų, iliustracijų, minčių šaltinių nuorodos, pvz.:

1. *Vaižgantas yra rašęs, kad katalikybė „privalo būti Rymo, ne lenkų tikėjimas“* (Vaižganto raštai, K., 1922, t. 2, p. 44). 2. *Apsakymuose apie vaikus („Kaip Jonelis raides pažino“, „Petriukas atsargus“, „Magdelė“)* parodomas troškimas siekti mokslo ir šviesos. (r.) 3. *Apie tai rašyta „Moksle ir gyvenime“* (1979, Nr. 11, p. 32). 4. *Įvardžiutiniai būdvardžiai yra sudaryti iš paprastųjų būdvardžių ir įvardžio jis (žr. § 44).*

12.5. Kartu su skliausteliais gali būti kuris nors kitas skiriamasis ženklas; jis dedamas prieš uždaromąjį skliaustelį arba po jo:

a) po skliaustelių dedami ženklai, kurie skiria prieš skliaustelį ir po jo esančias sakinio dalis ar dėmenis, pvz.:

Nuotraukoje matome Birutę Daukantiene (antroji iš dešinės), kuri konkurse laimėjo pirmąją vietą;

b) skliausteliuose rašomi intonaciniai ženklai, priklausantys patiems įterptiniams žodžiams ar sakiniams, pvz.:

1. *Kai atėjo pavasaris, tai jis (koks kvailumas!) neatskyrė viščiukų nuo žvirblių.* (I. S.) 2. *Pats dvaro tijųnas (ar tai juokai?) peršasi.* (V.)